

SUN'IY INTELLEKTGA ASOSLANGAN E-ASSESSMENT VOSITALARI ORQALI BAHOLASHNING METODIK TA'MINOTINI TAKOMILLASHTIRISH YO'LLARI

Abdumannopov Murodjon Ilxomjon o'g'li

Andijon davlat universiteti katta o'qituvchisi

<https://doi.org/10.5281/zenodo.20303399>

Annotatsiya. Maqolada sun'iy intellektga asoslangan E-assessment vositalari orqali baholashning metodik ta'minotini takomillashtirish yo'llari ko'rib chiqilgan. Tadqiqot doirasida mavjud metodik ta'minotning kamchiliklari aniqlanishi, ularni bartaraf etish strategiyalari ishlab chiqilishi va takomillashtirilgan ta'minot tizimi yaratilishi rejalashtirilgan. Asosiy maqsad SI-asoslangan E-assessment vositalaridan foydalanish samaradorligini metodik ta'minotni mukammallashtirish orqali oshirishdir. Kutilayotgan natijalar oliy ta'lim sohasida raqamli baholash madaniyatini sezilarli takomillashtirishga xizmat qiladi.

Kalit so'zlar: metodik ta'minot, takomillashtirish, sun'iy intellekt, E-assessment, baholash sifati, oliy ta'lim

Abstract. The article examines ways to improve the methodological support of assessment through AI-based E-assessment tools. The research is expected to identify shortcomings in existing methodological support, develop strategies for their elimination, and create an improved support system. The main objective is to enhance the effectiveness of using AI-based E-assessment tools by improving methodological support. The anticipated outcomes will significantly improve the digital assessment culture in higher education.

Keywords: methodological support, improvement, artificial intelligence, E-assessment, assessment quality, higher education

Sun'iy intellektga asoslangan E-assessment vositalarining oliy ta'lim muassasalariga keng tatbiq etilishi bilan birga ularning metodik ta'minoti masalasi alohida dolzarblik kasb etmoqda. Texnologik vositalar qanchalik mukammal bo'lmasin, yetarli metodik qo'llab-quvvatlash bo'lmaganda ularning samaradorligi to'la realize bo'lmaydi. Mavjud metodik ta'minot ko'p hollarda umumiy va abstrakt xususiyatga ega, mahalliy sharoitga moslashtirilmagan, doimiy yangilanmaydi va foydalanuvchilar ehtiyojlariga to'la javob bermaydi.

Tadqiqotning dolzarbligi shundaki, O'zbekiston oliy ta'lim muassasalarida SI-asoslangan E-assessment vositalari faol joriy etilmoqda, lekin ulardan samarali foydalanish bo'yicha kompleks va yaxlit metodik ta'minot tizimi hali shakllanmagan. Bu holatda o'qituvchilar ko'p hollarda intuitiv ravishda ish olib boradi, bu esa baholash sifatining notekisligiga olib keladi.

Tadqiqot quyidagi bosqichlardan iborat:

1. Birinchi bosqichda mavjud metodik ta'minotning holati o'rganiladi va kamchiliklari aniqlanadi;
2. Ikkinchi bosqichda foydalanuvchilar (o'qituvchilar, metodistlar, talabalar) ehtiyojlari aniqlanadi;
3. Uchinchi bosqichda metodik ta'minotni takomillashtirish strategiyalari ishlab chiqiladi;
4. To'rtinchi bosqichda takomillashtirilgan ta'minot tizimi yaratiladi va sinaladi;
5. Beshinchi bosqichda olingan tajriba umumlashtiriladi va keng tatbiq etish bo'yicha tavsiyalar shakllantiriladi.

Tadqiqotda hujjatlarni tahlil qilish, anketa so'rovi, chuqurlashtirilgan suhbat, fokus-guruh, ekspert baholash, kontent-tahlil, qiyosiy tahlil, design-based research, pedagogik eksperiment, action research, matematik-statistik tahlil kabi metodlar uyg'un qo'llaniladi.

Mavjud metodik ta'minot tahlili shuni ko'rsatadiki, hozirgi o'quv-uslubiy materiallarda bir qator muhim kamchiliklar mavjud. Jumladan, materiallarning mazmuni ko'pincha umumiy va nazariy xarakterga ega bo'lib, amaliy vaziyatlarni yetarli darajada qamrab olmaydi. Shuningdek, ularning tuzilishi mantiqiy izchillikdan yiroq bo'lib, mavzular o'rtasida uzilish va takrorlanishlar uchraydi. O'zbek tilidagi metodik materiallar soni va sifati ham yetarli emas, mavjudlari esa ko'pincha sun'iy tarjima shaklida namoyon bo'ladi. Bundan tashqari, vizual va interaktiv elementlardan kam foydalanilishi, foydalanuvchilarning individual ehtiyoj va tajribalariga moslashuvchanlikning pastligi, materiallarning muntazam yangilanmasligi hamda samarali qayta aloqa mexanizmlarining mavjud emasligi metodik ta'minot samaradorligini pasaytiruvchi asosiy omillar sifatida namoyon bo'ladi.

Metodik ta'minotni takomillashtirish zamonaviy ta'lim tizimining muhim yo'nalishlaridan biridir. Bunda o'quv-uslubiy materiallarni mazmunan boyitish, ularni amaliy misollar, vaziyatli topshiriqlar va keys-stadilar bilan to'ldirish muhim ahamiyatga ega. Materiallar foydalanuvchiga nafaqat nazariy bilim, balki uni amaliyotda qanday qo'llash bo'yicha ham tushuncha berishi kerak.

Shuningdek, metodik materiallar mantiqiy va izchil tuzilishga ega bo'lishi zarur. Har bir mavzu kirish, asosiy mazmun, misollar, mashqlar va nazorat savollaridan iborat yaxlit shaklda tashkil etilishi o'quv jarayonining samaradorligini oshiradi. O'zbek tilidagi metodik resurslarni rivojlantirish, milliy terminologiyani boyitish hamda rus va ingliz tillaridagi parallel variantlarni yaratish ham dolzarb vazifalardan hisoblanadi.

Metodik ta'minotda vizual va interaktiv elementlardan keng foydalanish ham muhimdir. Infografika, video-darslar, virtual simulyatsiyalar va interaktiv mashqlar foydalanuvchining faol ishtirokini ta'minlaydi hamda materiallarni osonroq o'zlashtirishga yordam beradi. Bundan tashqari, materiallarning foydalanuvchi ehtiyojiga moslashuvi, muntazam yangilanib borilishi va zamonaviy texnologiyalar asosida takomillashtirilishi ta'lim sifatini oshirishga xizmat qiladi.

Takomillashtirilgan metodik ta'minot sifatini ta'minlash uchun uni doimiy ravishda nazorat qilish va baholab borish zarur. Shu maqsadda bir qator monitoring mexanizmlaridan foydalaniladi. Jumladan, har bir material mutaxassislar tomonidan ekspertiza qilinib, uning mazmuni va sifati tekshiriladi. Foydalanuvchilar tomonidan berilgan baho va sharhlar esa materiallarni yanada takomillashtirishga xizmat qiladi. Shuningdek, foydalanish statistikasi orqali qaysi materiallarga talab yuqori ekani va foydalanuvchilar duch kelayotgan muammolar aniqlanadi. Materiallarning turli variantlarini sinovdan o'tkazish orqali eng samarali shakli tanlab olinadi. Bundan tashqari, metodik materiallar muntazam ravishda qayta ko'rib chiqilib, zamonaviy talab va texnologiyalar asosida yangilanib boriladi.

Takomillashtirilgan metodik ta'minot zamonaviy va innovatsion komponentlar asosida tashkil etiladi. Jumladan, SI texnologiyalariga asoslangan shaxsiylashtirilgan tutor tizimi o'qituvchilarga real vaqt rejimida maslahat berish, savollarga javob olish va metodik yordam ko'rsatish imkonini yaratadi. Interaktiv keys-stadiy banki esa real pedagogik vaziyatlar asosida qaror qabul qilish va natijalarni tahlil qilish ko'nikmalarini rivojlantirishga xizmat qiladi.

Shuningdek, virtual sinflar va simulyatorlar yordamida o'qituvchilar baholash jarayonlarini xavfsiz virtual muhitda amaliy sinab ko'rish imkoniyatiga ega bo'ladi. Peer-to-peer o'rganish platformalari orqali pedagoglar o'zaro tajriba almashishi, muammolar yuzasidan fikr almashishi va professional hamkorlikni rivojlantirishi mumkin. Analitika dashboardlari o'qituvchilarning faoliyati, malaka darajasi va o'zlashtirish natijalarini monitoring qilish imkonini beradi. Bundan tashqari, metodik ta'minot tarkibida sertifikatlash tizimining mavjudligi pedagoglarning malakasini rasmiy baholash va ularni rag'batlantirishga xizmat qiladi.

Tadqiqot natijasida quyidagi natijalar olinishi kutilmoqda:

- mavjud metodik ta'minotning aniq tahlili va kamchiliklarining tasnifi shakllantiriladi;
- metodik ta'minotni takomillashtirishning kompleks strategiyasi ishlab chiqiladi;
- takomillashtirilgan ta'minot tizimining prototipi yaratiladi;
- pilot ta'lim muassasalarida ta'minot tizimining samaradorligi sinab ko'riladi;
- keng tatbiq etish bo'yicha amaliy tavsiyalar shakllantiriladi.

Tadqiqot natijalari oliy ta'lim sohasi uchun bevosita amaliy ahamiyatga ega bo'ladi. O'qituvchilar va metodistlar yangi avlod, ilmiy asoslangan va amaliyotga to'la moslashtirilgan metodik ta'minot tizimiga ega bo'lishadi. Bu ularga SI-asoslangan E-assessment vositalaridan samarali foydalanish, baholash sifatini oshirish va talabalar muvaffaqiyatini ta'minlash imkonini beradi. Ta'lim muassasasi rahbariyati va metodik xizmatlari ham takomillashtirilgan ta'minot tizimini joriy etish va boshqarish bo'yicha aniq yo'l-yo'riqlarga ega bo'ladi.

Davlat darajasida tadqiqot natijalari milliy ta'lim sifatini boshqarish tizimini takomillashtirishga, malaka oshirish dasturlarini yangilashga va xalqaro hamkorlikni kengaytirishga xizmat qiladi. Bu, ayniqsa, mamlakatimiz oliy ta'limining xalqaro reytinglarda mavqeyini oshirish kontekstida muhim. Texnologiya yetkazib beruvchilari uchun esa o'z mahsulotlarini metodik jihatdan boyitish imkoniyatlari ochiladi.

Sun'iy intellektga asoslangan E-assessment vositalari orqali baholashning metodik ta'minotini takomillashtirish – bu zamonaviy oliy ta'lim sohasining muhim va doimiy ravishda dolzarb vazifasidir. Texnologiyalarning tez rivojlanishi va o'qituvchilarning yangi ehtiyojlari metodik ta'minotning ham doimiy yangilanishini taqozo etadi. Rejalashtirilgan tadqiqot bu yo'nalishda yaxlit, ilmiy asoslangan va amaliyotga moslashtirilgan takomillashtirish strategiyasini ishlab chiqishga xizmat qiladi. Tadqiqot natijalari O'zbekiston oliy ta'lim tizimida raqamli baholash madaniyatini xalqaro darajadagi standartlarga moslashtirishga, o'qituvchilarning kasbiy o'sishini qo'llab-quvvatlashga va mamlakatimizning ta'lim sohasidagi xalqaro raqobatbardoshligini mustahkamlashga muhim hissa qo'shadi.

Adabiyotlar, References, Литературы:

1. АБДУМАННОПОВ М. И. У., АБДУМАННОВА М. Э. К. ИНФОРМАЦИОННО-КОММУНИКАЦИОННЫЕ ТЕХНОЛОГИИ В ПЕДАГОГИЧЕСКОМ ОБРАЗОВАНИИ //ИНФОРМАЦИОННО-КОММУНИКАЦИОННЫЕ ТЕХНОЛОГИИ В ПЕДАГОГИЧЕСКОМ ОБРАЗОВАНИИ Учредители: Можарова Анна Эдуардовна. – №. 4. – С. 1-6.
2. Abdumannopov M. Talabalar bilimni baholashda e-assessment vositasidan foydalanishning ta'lim jarayoniga ta'siri // Sustainability of Education, Socio-Economic Science Theory. – 2025. – № 3(29). – В. 33–35.
3. ABDUMANNOPOV, M. I. O. G. L., & MIRZAAXMEDOV, M. K. BO'LAJAK O'QITUVCHILARINING AKT BO'YICHA KASBIY KOMPETENTLIGINI SHAKLLANTIRUVCHI VOSITALAR. ИНТЕРНАУКА Учредители: Общество с ограниченной ответственностью "Интернаука", 40-43.
4. Raxmonov O., Foziljonova M., Abdumannopov M. BO'LAJAK INFORMATIKA O'QITUVCHISINING SHAXSIY KOMPETENTLIK OSHIRISH MODEL. // Ta'lim fidoyilari, March 2022. p. 18-26.
5. Aripov M.M., Begimqulov U.Sh., Hamdamov R.X. Ta'lim jarayonida sun'iy intellekt texnologiyalari. – Toshkent: “Tafakkur bo'stoni”, 2023. – 248 b.

6. Yo'ldoshev J.G., Usmonov S.A. Pedagogik diagnostika va baholash texnologiyalari. – Toshkent: “O'qituvchi”, 2022. – 312 b.